

ویرہ نامہ

ولادت امام رضا علیہ السلام

دفتر تبلیغات اسلامی حوزہ علمین قم
روابط عمومی

السلام علیکم یا اهل البیت

بهترین بندگان در کلام امام رضا علیه السلام

این کلام نورانی بر گرفته از آیات کلام الله مجید است که برای بیداری بندگان خدا توسط حضرت بیان شده امید است چراغ هدایت همه ما قرار گیرد.

امام علی بن موسی الرضا علیه السلام در روز جمعه یازدهم ذی القعدة سال ۱۵۳ هجری و بقولی در سال ۱۴۸ هجری قمری در مدینه منوره به دنیا آمد.

خوشحالی از انجام کار نیک

خداوند می فرماید: "قل بفضل الله و برحمته فبذلك فليفرحوا هو خير مما يجمعون؛ ۲ بگو به فضل و رحمت خدا باید خوشحال شوند که از آنچه گردآوری کرده اند بهتر است."

اولین خصلت بندگان خوب در کلام امام رضا آن است که اگر کار نیکی انجام می دهند، از انجام دادن آن کار خوشحال می شوند.

برای خوشحالی انسان در انجام دادن کار خوب سه حالت وجود دارد: یا اینکه آن را خالص برای خدا و پنهانی انجام می دهد ولی اگر عملش لو رفت و دیگران فهمیدند، ممکن است خوشحال شود و یا اینکه هیچکس عمل او را نمی بیند، اما او از عمل خود شادمان است و دلیلش هم آن است که در جهت کسب رضای حق تلاش کرده و موفق به این کار شده است. حالت اول به طور قطع منظور حدیث نیست زیرا عمل ریایی کاملاً باطل و از اساس شرک آلود است. اما حالت دوم بنا به قول روایات هیچ عیب و مفسده ای ندارد. در روایت است که مردی به رسول خدا (ص) عرض کرد: من عملم را پنهان می دارم و دوست ندارم که کسی از آن مطلع شود و اتفاقاً بر آن مطلع می گردند و من از این اطلاع خوشحال می شوم. فرمود: برای تو دو اجر است اجر پنهان داشتن و اجر آشکار شدن و از امام محمد باقر علیه السلام سؤال شد که مردی عمل خیری

مادرش نجمه خاتون می گوید: هنگامی که به فرزندم علی حامله بودم، هرگز سنگینی بارداری را احساس نکردم و همواره در وقت خواب، از درونم صدای تسبیح و تهلیل و تمجید خدا می شنیدم، پس گاهی وحشت می کردم و بر می خاستم ولی پس از بیدار شدن چیزی را نمی شنیدم. و وقتی فرزندم متولد شد، دستش را بر زمین گذاشت و سر به آسمان بلند کرد و دیدم لبهائش حرکت می کنند گویی چیزی می گوید، پس پدرش موسی بن جعفر علیه السلام بر من وارد شد و فرمود: این کرامت پروردگار بر تو مبارک باد ای نجمه! سپس علی را در پارچه سفید پیچیده به او سپردم.

حضرت در گوش راستش اذان و در گوش چپش اقامه گفت و سپس او را به من رد کرد و فرمود: او را بگیر که او بقیه الله در زمین است.

امام رضا علیه السلام در بیان و شرح حال بهترین بندگان خداوند ۵ خصلت را از ایشان نام می برد و می فرماید: "الذین اذا احسنوا استبشروا و اذا اساؤوا استغفروا و اذا اعطوا شكروا و اذا ابتلوا صبروا و اذا غضبوا عفوا؛ ۱ بهترین بندگان کسانی هستند که هنگام انجام کار نیک خرسند، و هنگام ارتکاب عمل زشت از خداوند طلب بخشش کنند، و آنگاه که چیزی به آنان داده شود سپاسگزار بوده و زمانی که به مصیبتی دچار شوند صبر کنند، و در هنگام خشم عفو نمایند.

السلام علیکم وعلیٰ آله وعلیٰ ذریٰعکم

به یاد خدا می‌افتند و برای گناهان خود طلب آمرزش می‌کنند - و کیست جز خدا که گناهان را ببخشد - و اصرار به گناه نمی‌کنند با اینکه میدانند.

در آیه فوق اشاره به یکی دیگر از صفات پرهیزکاران شده و آن اینکه اگر مرتکب گناهی شوند بزودی بیاد خدا می‌افتند و توبه می‌کنند و هیچگاه اصرار به گناه نمی‌ورزند. در تفسیر نمونه می‌خوانیم:

”از تعبیری که در این آیه شده چنین استفاده می‌شود که انسان تا بیاد خدا است، مرتکب گناه نمی‌شود، آن گاه مرتکب گناه می‌شود که به کلی خدا را فراموش کند و غفلت تمام وجود او را فرا گیرد، اما این فراموشکاری و غفلت در افراد پرهیزگار دیری نمی‌پاید، بزودی بیاد خدا می‌افتند و گذشته را جبران می‌کنند، آنها احساس می‌کنند که هیچ پناهگاهی جز خدا ندارند و تنها باید آمرزش گناهان خویش را از او بخواهند.

در پایان آیه برای تأکید می‌گوید: ”و لم یصرّوا علی ما فعلوا و هم یعلمون؛ آنها هرگز با علم و آگاهی بر گناه خویش اصرار نمی‌ورزند و تکرار گناه نمی‌کنند.“

در ذیل این آیه از امام باقر علیه السلام نقل شده که فرمود: ”الاصرار ان یدنب الذنب فلا یستغفر الله و لا یحدث نفسه بتوبه فذلک الاصرار؛ اصرار بر گناه این است که انسان گناهی کند و دنبال آن استغفار ننماید و در فکر توبه نباشد، این است اصرار بر گناه.“

در کتاب امالی صدوق، از امام صادق علیه السلام حدیثی پر معنی نقل شده که خلاصه آن چنین است: هنگامی که آیه فوق

می‌کند و چون کسی می‌بیند او خوشحال و شکفته خاطر می‌شود، فرمود: باکی نیست، هیچکس نیست مگر اینکه دوست دارد که خداوند کار خوب او را در میان مردم آشکار کند، حتی وقتی که آن را برای این مقصود انجام نداده باشد. ۳. از این دو خبر فهمیده می‌شود، خوشحالی برای مقاصد مذکور مانعی ندارد، هر چند هدف وی در آغاز این بود که عملش را پنهان دارد، اما در موردی که شادی و خوشحالی او برای منزلت یافتن در دل مردم باشد تا او را مدح و تعظیم کنند و حاجتش را برآورند این امر باعث بطلان عمل اوست.

در حالت سوم، با اینکه کسی عمل او را نمی‌بیند، اما خوشحالی او به سبب رضایت خداوند است. پس این خوشحالی نه ریاست و نه عجب و نه هیچ چیز دیگر، بلکه حالتی روحانی و معنوی است که پس از انجام عمل خیرخواهانه به انسان دست می‌دهد.

استغفار به هنگام انجام گناه

خداوند می‌فرماید: ”انّما التّوبه علی الله للذین یعملون السّوء بجهاله ثمّ یتوبون من قریبٍ فاولئک یتوب الله علیهم و کان الله علیماً حکیماً؛ ۴ توبه تنها برای کسانی است که کار بدی را از روی جهالت انجام می‌دهند و سپس بزودی توبه می‌کنند، خداوند توبه چنین اشخاصی را می‌پذیرد و خدا دانا و حکیم است.“

همچنین می‌فرماید: ”والذین اذا فعلوا فاحشهً أو ظلموا أنفسهم ذکروا الله فاستغفروا لذنوبهم و من یغفر الذنوب الا الله و لم یصرّوا علی ما فعلوا و هم یعلمون؛ ۵ و کسانی که چون مرتکب عمل زشتی شوند، یا به خود ستم کنند،

السَّلَامُ عَلَيَّ كَمَا أَهْلُ الْبَيْتِ فِيهِ

با توجه به آیه فوق، عده کمی از بندگان، شاکر حقیقی هستند، بهمین دلیل امام رضا در این حدیث، شکر گزار بودن را از صفات بندگان خوب خدا شمرده است.

بندگان شاکر حقیقی، کسانی هستند که علاوه بر اینکه زبانشان به شکر خالق و مخلوق مشغول است، با اعتقاد قلبی محکم نیز ایمان داشته باشند که هرآنچه در عالم از نعمتهای بسیار می بینند، از جانب خدای متعال و به لطف و رحمت او بر بندگان عطا شده است، پس اگر از کسی نعمتی هم به آنان می رسد، باز آن را از خدا دانسته و علاوه بر مخلوق از او نیز سپاسگزارند.

و چون به این مهم اعتقاد پیدا نمودند، از هیچ عملی در راه رضای محبوب فروگذاری نکرده و با تمام نیرو در جهت کسب خشنودی خداوند، می کوشند. مرحوم ملا احمد نراقی رحمته الله علیه می فرماید: شکر عبارت است از شناختن نعمت از منعم و آن را از او دانستن و به آن شاد و خرم بودن و به مقتضای آن شادی عمل کردن، به این معنی که خیر منعم را در دل گرفتن و حمد او را کردن و نعمت را به مصرفی که او راضی باشد، رساندن.

پس شکر منعم حقیقی که حضرت آفریدگار است، آن است که همه نعمتها را از او دانی و او را منعم و ولی خودشناسی و اگر کسی دیگر با تو نیکی کند، چنین دانی که خدای تعالی دل او را مسخر فرموده که به آن نیکی اقدام نماید و کسی که این را فهمید، یک رکن شکر را به جا آورده، بلکه بسا باشد که همین را شکر گویند و این شکر قلبی است. و رکن دیگر شکر خدا آن است که: به نعمت های الهی که به او عطا کرده شاد و خرم باشد، اما نه از این راه که باعث لذت و کامرانی او در دنیا است، بلکه از این راه که به

نازل شد و گناهکاران توبه کار را به آمرزش الهی نوید داد، ابلیس سخت ناراحت شد، و تمام یاران خود را با صدای بلند به تشکیل انجمنی دعوت کرد، آنها از وی علت این دعوت را پرسیدند، او از نزول این آیه اظهار نگرانی کرد، یکی از یاران او گفت: من با دعوت انسانها به - این گناه و آن گناه تأثیر این آیه را خنثی می کنم، ابلیس پیشنهاد او را نپذیرفت، دیگری نیز پیشنهادی شبیه آن کرد که آنها پذیرفته نشد، در این میان شیطانی کهنه کار بنام وسواس خناس گفت: من مشکل را حل می کنم، ابلیس پرسید: از چه راه؟ گفت: فرزندان آدم را با وعده ها و آرزوها آلوده به گناه می کنم، و هنگامی که مرتکب گناهی شدند یاد خدا و بازگشت به سوی او را از خاطر آنها می برم، ابلیس گفت: راه همین است، و این مأموریت را تا پایان دنیا بر عهده او گذاشت.

روشن است که فراموشکاری نتیجه سهل انگاری و وسوسه های شیطانی است، و تنها کسانی گرفتار آن می شوند که خود را در برابر او تسلیم کنند، و به اصطلاح با وسواس خناس همکاری نزدیک نمایند. ولی مردان بیدار و با ایمان کاملاً مراقبند که هرگاه خطایی از آنها سرزد در نخستین فرصت آثار آن را با آب توبه و استغفار از دل و جان خود بشویند و دریچه های قلب خود را به روی شیطان و لشکر او ببندند که آنها از درهای بسته قلب وارد نمی شوند. ۶

شکرگزاری به هنگام عطای نعمت

”اعملوا آل داود شكراً و قليلاً من عبادي الشكور؛ ۷ ما به آنان گفتیم: ای آل داود (در مقابل این همه نعمت) سپاسگزار باشید، و حال آنکه قلیلی از بندگان من شکرگزارند.“

السَّلَامُ عَلَيَّ كَمَا أَهْلُ الْبَيْتِ فِيهِ

بلا صبر پیشه کرده و بر خدا توکل می‌کنند، خدا نیز در عوض بهترین پاداش را برای بهترین بندگان خود در نظر می‌گیرد که همان، لطف و رحمت و هدایت الهی است، رحمتی که بهشت با آن همه عظمتش، گوشه‌ای از فضل و رحمت اوست.

آزمایشهاست ما را در وقوع
از شما بر چیزها از خوف و جوع
هم دگر از نقص اموال و نفوس
که خورد هر کس ز نقصانش فسوس
ده بشارت صابران را از وداد
که صبور اندر سلوکند و جهاد
صابرند اندر غم و آفات خود
در ولای ما ز مألوفات خود
آن کسان کز عشق، نز بیم و امید
در مصیبتها که ایشان را رسید
از خداوندیم ما گفتند، چون
لاجرم انا الیه راجعون
هر تصرف کو کند بر ما رواست
ملک ملک اوست، کرد آن را که خواست
هست ایشان را بهر لیل و نهار
بس درود و رحمت از پروردگار
هم هدایت هاست ایشان را زما
هر دمی یابند نوعی اهتدا^{۱۰}

امام رضا در حدیثی فرمود: حقیقت ایمان در مؤمن تحقق نمی‌پذیرد، جز آنکه سه فرصت در او باشد، روشی از خداوند، و روشی از پیامبرش و روشی از امامش، روشی که از خدایش باید در او باشد، رازداری و روش پیامبرش، برخورد نیکو با مردم و روشی که از امامش باید در او باشد،

واسطه آنها می‌تواند تحصیل رضای منعم را کند و خود را به قرب و جوار لقای او برساند. و علامتش این است که از نعمتهای دنیوی به شاد نشود، مگر به چیزی که اعانت بر تحصیل آخرت نماید.

چون این صفت را تحصیل کرد، رکن دوم شکر را به جا آورده و رکن سوم، آن است که در دل و زبان حمد و ثنای او را به جا آورد و حمد دل آن است که خیرخواه کافه مخلوقات الهی بوده، نیکویی ایشان را جوید و حمد زبان آن است که اظهار شکرگزاری او را کند. و رکن چهارم آن است که نعمتهای الهیه را صرف رضا و مقصود او نماید، مثلاً اعضاء و جوارح که از نعمتهای الهی است، در طاعات و عبادات او به کار برد و از استعمال آنها در عصیان او احتراز کند. حتی اینکه از جمله شکر چشمها آن است که هر عیبی از مسلمی ببیند ندیده پندارد و از جمله شکر گوشها آنکه هر نقصی از مسلمی بشنود نشنیده انگارد و امثال آنها. ۸.

صبر هنگام نزول بلا

”ولنبلوکم بشیء من الخوف و الجوع و نقص من الاموال و الانفس و الثمرات و بشر الصابرين الذين اذا اصابتهم مصيبة قالوا انا لله و انا الیه راجعون اولئك علیهم صلوات من ربهم و رحمته و اولئك هم المهتدون؛ ۹ قطعاً همه شما را با چیزی از ترس، گرسنگی، زیان مالی و جانی، و کمبود میوه‌ها آزمایش می‌کنیم و بشارت ده به استقامت کنندگان، آنها که هرگاه مصیبتی به آنها رسد می‌گویند: ما از آن خدا هستیم و به سوی او باز می‌گردیم، اینها همانها هستند که الطاف و رحمت خدا شامل حالشان شده و آنها هستند هدایت یافتگان. بی شک این آیه بهترین شناخت بر کلام امام رضاست. کسانی که به وقت نزول

السَّامِعُ عَلَيَّ كَمَا أَهْبَأْتُ لِلنَّبِيِّ

صبر و شکیبایی در غمها و اندوههاست. ۱۱.

در سفینه از حضرت صادق عليه السلام فرمود: ”ما من عبد كظم غيظا الا زاده الله عزّو عجلّ عزّا في الدنيا والآخرة؛ ۱۵ هیچ بنده ای نیست که خشم خود را فرو نشاند، جز اینکه خداوند بر عزّتش، در دنیا و آخرت می افزاید.“

همچنین در حدیثی دیگر فرمود: حقیقت ایمان بنده کامل نمی گردد، تا اینکه سه صفت را دارا باشد: ”بصیرت در دین، میانه روی در زندگی، و صبر در مصیبتها“ ۱۲ یک چیز در دو حدیث فوق مشترک است و آن اینکه ایمان مؤمن کامل نمی گردد مگر با صبر بر بلا.

کظم غیظ بزرگتر از انفاق است، زیرا انفاق مقام عمل است و کظم صفت نفسانی است و بسا انسان در ناملایمات طاقت تحمل ندارد، ولی در انفاقات مضایقه نمی کند.

بخشش هنگام غضب

۳- ”والعافين عن الناس“ و مقام عفو بالاتر از کظم غیظ است، زیرا کظم غیظ تحمل اذیت است و حواله او بخدا است که در دنیا و آخرت انتقام بگیرد اما عفو، گذشت از اشتباه دیگری است به گونه ای که عقوبت و کیفر برای او نخواهد و عفو از صفات ربوبی است و انسانی که دارای این صفت باشد، متخلق به اخلاق الهی می شود.

”و سارعوا الى مغفرهم ربكم و جتّه عرضها السماوات و الأرض أعدت للمتقين الذين ينفقون في السراء و الضراء و الكاظمين الغيظ و العافين عن الناس و الله يحب المحسنين؛ ۱۳ و بشتابید بسوی آمرزشی از پروردگارتان و بسوی بهشتی که پهنای آن به اندازه جمیع آسمانها و زمین است (که این بهشت) مهیا شده برای کسانی که تقوی داشته باشند، آنهایی که از مال خود به فقرا در حال وسعت و تنگدستی انفاق کنند و خشم و غضب فرو نشانند و از بدی مردم در گذرند (چنین مردمی نیکوکارند) و خدا دوستدار نیکوکاران است. این آیه شریفه چهار صفت از صفات متقین را بیان می فرماید که هر یک از آنها از صفات بارزه و اخلاق حمیده و ملکات حسنه است.

از نبی اکرم صلی الله علیه و آله و سلّم منقول است که فرمود: (اِنَّه ينادي مناد يوم القيمة من كان له على الله اجر فليقم. فلا يقوم الا العافون. الم تسمعوا قوله تعالى فمن عفا و أصلح فأجره على الله) ۱۶ روز قیامت منادی ندا می دهد هر که اجر او بر خداست برخیزد، پس کسی بلند نمی شود مگر عفو کنندگان. آیا نشنیده ای که خداوند می فرماید: هر که عفو کند پس اجر او بر خداست.

۱- صفت انفاق که از شئون سخاوت است و آیات و اخبار در مدح و آثار و نتایج آن و در مذمت ضدّ آن که بخل باشد و عقوبات و آثار وخیمه که بر او مترتب می شود، بسیار است چنانکه در روایت از پیامبر اسلام آمده که فرمود: ”الجنة دار الاسخياء؛ ۱۴ بهشت منزلگاه سخاوتمندان است.“

۴- ”و الله يحبّ المحسنين“ و مقام احسان بالاتر از مقام عفو است، زیرا عفو مجرد گذشت است و احسان تلافی بضدّ است. چنانچه از پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم مرویست: ”حاکیا عن ربه يأمره بهذه الخصال: صل من قطعک و اعف عنّ ظلمک و اعط من حرمک و احسن الی من اساء الیک“ ۱۷ از قول پیامبر است که خداوند او را به این خصال امر فرمود: با کسی که از تو بریده است

۲- ”کظم غیظ و الکاظمین الغیظ“ فرو بردن غیظ و خشم بخصوص بر کسی که قدرت بر تلافی داشته باشد،

السَّلَامُ عَلَيَّ كَمَا هِيَ الْبَدَائِتُ فِيهِ

پیوند برقرار کن، از کسی که بر تو ستم روا داشته گذشت کن، به کسی که محرومت کرده عطا کن، و به کسی که به تو بدی کرده نیکی کن.

جامع السعادات، ملا مهدی نراقی، ج ۳، ص ۲۹۷، صحیفه الرضا، ص ۳۸۱

مؤمن و بنده واقعی، حاکم بر نفس خود، و تحت حکم عقل و شرع مقدس است. به همین خاطر امام رضا در حدیثی فرمود: مؤمن آنگاه که خشمگین می شود، خشمش او را از راه حق خارج نمی سازد، و هنگامی که خرسند می گردد، خرسندی او را در باطل وارد نمی کند و آن هنگام که قادر و توانا شود از حق خود بیشتر طلب نمی نماید. ۱۸.

پی نوشت ها:

- فقه الرضا، شیخ صدوق، ص ۳۵۴،
سوره یونس، آیه ۵۸،
علم اخلاق اسلامی، ترجمه جامع السعادات، سید جلال الدین مجتبیوی، ج ۳، ص ۵۰۷،
سوره نساء، آیه ۱۷،
سوره آل عمران، آیه ۱۳۵،
تفسیر نمونه، آیت الله مکارم شیرازی، ج ۳، ص ۱۰۰،
سوره سبأ، آیه ۱۳،
معراج السعاده، ملا احمد نراقی، ص ۷۴۶،
سوره بقره، آیه ۱۵۷-۱۵۵،
تفسیر صفی، حاج میرزا حسن اصفهانی (صفی علیشاه)، ج ۱، ص ۵۶،
صحیفه الرضا، جواد قیومی، ص ۳۸۱، همان.
سوره آل عمران، آیه ۱۳۳ و ۱۳۴،
المحججه البيضاء، ملا محسن فیض کاشانی، ج ۷، ص ۶۲،
الاخلاق، سید عبدالله شبر، ص ۱۷۴،
سوره شوری، آیه ۴۰؛ المحججه البيضاء ج ۶، ص ۳۲۰.

شخصیت و حدت بخش امام رضا (علیه السلام)

حضرت آیت الله خامنه‌ای: «در مقابل حرکت سیاسی و زیرکانه‌ی مأمون [کشاندن امام رضا علیه السلام از مدینه به خراسان]، امام هشتم (سلام الله علیه) یک برنامه‌ی مدبرانه‌ی الهی را طراحی کردند و عمل کردند و پیش بردند که نه فقط خواسته‌های دستگاه خلافت برآورده نشد، بلکه درست بعکس، موجب رواج و گسترش فکر معارفی قرآنی و منتسب به اهل بیت در اقطار دنیای اسلام شد... این یک فصل برجسته‌ای از تاریخ ائمه علیهم السلام است. حضور این مرقد مطهر در این بخش از میهن بزرگ اسلامی هم برکات زیادی داشته است. بحمدالله ارتباطاتی بین مسلمانان در اقصی نقاط عالم - کسانی که دلشان به محبت اهل بیت میتپد، از همه‌ی فرقه‌ها و نحله‌های اسلامی - به برکت این مزار مطهر، این مضجع شریف، این حرم اهل بیت در خراسان تحقق پیدا کرده است.» ۱۳۹۳/۶/۱۶